

պայմաններ ունի, այլ և կան տեղեր՝ ուր անուշը անգամ գրեալ թէ չկայ՝ թող թէ արդիւնքը:

Եւ ահա այս խնդրէ կհետեւի՝ որ դաստիարակութիւնն փոխանակ բարի համակրութիւն գտանելոյ և արդիւնաւորութեան, ընդհակառակն՝ շատ տեղ ատելութեանց կենթարկուի, և եթէ բարձր իշխանու-

թեան պարտադիր զօրութիւն չմիջամտէ, և հրապուրիչ միջոցներ չլինին, դաստիարակութեան խնդիր շատ ամուլ կամ անձուկ գրից մէջ կմնայ:

Հայոց վերայ դարձունելով խօսքը՝ օրինակներով ապացուցանեմք:

(Ի յառաջագոյն)

Վ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԱՆԿԱՅԻՆ.

ԾԵՐՆ Ի ՄԱՍԻՍ.

Ազատ Մասեաց ընդ լեռնն ի վեր հայթայթելով բարձրացայ,
Վ իմէ ի վէմ՝ ժայռից ի ժայռս՝ ոստոստելով խոնջեցայ.
Սաղարթախիտ ծառ մի տեսի, փոքրիկ աղբիւր առնթեր,
Ընկողմնեցայ հոգի առնուլ՝ ուր կայր դալար բուսաբեր:
Երեսս էր դէպ հիւսսարեւելք, ինքնս յոգնած չափազանց,
Չէին աչացս պարզ երեւիր գազաթք բլրոց, ծաղք լիրանց.
Որոց վերայ գորշ մառախուղ տարածել էր իւր ծածկոյթ,
Վր խափանէր քողարկելով բնութեան ամեն երևոյթ:
Միայնութիւնս զիս նեղացոյց, ասի՝ երնէկ այս աղբիւր,
Ընկերանայր առանձնութեանս, և պատմէր ինձ զանցեալս իւր.
Երդեօք սա ևս ինձպէս ծեր է, թէ գեանէն նոր է բղխել,
Վամ թէ այս ծառ ինքնաբոյս է, թէ ձեռք մարդոյ է տնկել:
Չայն լսուեցաւ աղբերակնէն, իբր ի խորոց անդնդոց,
Հեծութիւն էր հառաչանաց թախծեալ սրտից և հոգւոց.
Եսաց «Վեռ դու եօթանասուն տարիքդ նոր ես կատարել,
Եյլ ես եօթնեակ հազարամեակք եմ՝ այս սարում բոլորել:
Ե՛յն օր գեանէն սողոսկելով ջուրս կարկաջմամբ դուրս վազեց,
Երբ ծեր Մասիս իւր կոկորդէն ծծմբախառն բոց ժայթքեց.
Հրածորան գետք վայր խաղացին զազաթէն մինչ ի ստորոտ,
Իմ ծագման հետ ձայնք հնչեցին հըրապք, շանթիկ և որոտ:
Մինչ ես այս տեղ խոխոջացի, Սեան յաջմէ լըճացաւ,
Եւ Հրազդան վըծիտ լըճին՝ նոր մատուռակ կարգեցաւ,
Որպէս Քասաղ գետն ի ներքուստ՝ իմ ծորանէս բաղկացած,
Շըրէղ բլրի կշտէն անցաւ՝ հանդոյն այլոց վըտակաց:
Երբ նախկին Հայն ինձ յայց եկաւ՝ ձեռին ունէր մէկ ոստիկ,
Ոչ զիսեմ թէ ի՞նչ խորհրդով բերեց անկեց ինձ մօտիկ.

Հայկակիա անուն կոչեց, ունէր պտուղ քաղցրահամ,
 Որ արդ բերէ միայն պատիճ՝ որոյ սերմ է տուպահամ:
 Այնուհետեւ երկու հազար և հինգ հարիւր ամօք եղին,
 Որ ակնկոր դէպ ի ստորոտս միշտ կըսողամ այս տեղէն.
 Ո՛հ թէ ինչե՞ր են անց կացել, ինչե՞ր տեսել եմ աչօք,
 Ի՞նչ քաղաքներ արքայանիստ, փառազարդեալ պըսակօք:
 Այս միջոցին շողաց արեւ, փարատվեցաւ մէջ մըթին,
 Լեռինք զուարթ երեւցան դալարագեղ ի հովտին.
 Յայնկոյս լերանց անշուք բլրակք ծածկեալ ցախիւք մացառաց,
 Յորս յառէին աղբեր անթարթ աչք տոգորեալ յարտասուաց:
 “ Կը տեսնեն՝ ասաց թախծեալ՝ մոլախոտեալ այն բլուրք,
 Օրորվք մածեալ հազարամեայց կան կիսամաշ խանձարուրք.
 Մին Արմաւրի է ամայի աւերակաց մընացորդ,
 Որ վաղնջուց նախնեաց Հայոց երջանկութեան էր հաղորդ:
 Միւսն Արտաշատ՝ Աննիբադայ ձախորդ կենաց յիշատակ.
 Վանի՞ դահոյս դիւցազնականս ծածկէ իւր հին փրատակ.
 Ենդ՝ Երուանդեան նստաւ Տիգրան, աստ՝ Տիգրան Մեծ Պարթևեան,
 Արշակունեաց աստ ուռձացան փունջք սարդինեանց պճնութեան:
 Կը տեսնեն այն երրորդ բլուր՝ Շրէղի մօտ բարձրացած,
 Ուր և Վասաղ լուռ և մունջ կայ իւր ափանց մէջ շուարած.
 Արտիմէդ է այն վաղիմի, հընոց՝ Աւան Վարդգէսեան,
 Վաղարշապատ կոչեց Վաղարշ՝ կանգնեալ անուան իւր արձան,
 Եւ հարցուցի, “ Ի՞նչ է ապա գեղատեսիլ այն կերտուած,
 Որ տառակի նըման տըխուր ի դաշտավայրն կայ նստած.
 Երեք և չորս գլուխ ունի, կարծես՝ յերկինս կը նայի,
 Կարծես Վասաղ նորա աչաց արտասուօք կայ յիւր կայի,
 Յոգւոց հանեց փոքրիկ աղբիւրն, հառաչանքն էր ցաւազին,
 Եսաց, “ Եհնանգ է միայն յոյս ապաւէն Հայ Ազգին.
 Որ կորցրել է չարաբաստ՝ երանաւէտ իւր վիճակ,
 Վաջիկ նախնեաց բարեաց նշխարք, ազատութեան պերճ պըսակ:
 Որ տէր ազգաց էր և ազանց, այժմիկ թշուառ է խեղճուկ . . . ,
 Օարիւն նորա ծըծնն անյադ կովադիոյ և տգրուկ.
 Օքրավաստակ աշխատութիւն կըրէ ի տօթ տունջեան,
 Եւ գիշերի ոչ տեսանէ զերես խուն ինչ հանգստեան:
 Յորժամ կորոյս իւր ապարօշ չորիցս կապեալ ի զըլուխ,
 Գետահետեալ հեղան ի նա հոսանք չարեաց յորդաբուղխ.
 Ենջատեցան ի գրկաց Սօր, յօտարութիւն վարեցան,

Չեռաց ի ձեռս յափափելով ընդ ծագս համայն ցնդեցան:
 Եյս տատրակի ձագերն էին որք որս եղին ձիրանաց,
 Թէ անդեղաց թէ պասկուծից սրավառ ճանկից և մազլաց.
 Մայրն անորդի վեր կընայի՝ դուցէ թերեւս իւր ծընունդք,
 Ի թեւտակ իւր ժողովին՝ անցեալ ընդ վիհ և անդունդք:
 Եյս վայր՝ ուր կայ մաքուր տատրակն, որ քեզ թուի անապատ,
 Լ՛երջանիկ մայրաքաղաք Վ՛աղարշապատ մարդաշատ.
 Եւ այն կերտուած՝ որ քեզ թուեց տատրակ թառեալ յամայի,
 Լ՛ջմիածինն է Հարսնարան և առագաստ Միածնի:
 Ղու ևս Հայ չե՞ս՝ մի ի ձագուց այն տատրակին անարատ,
 Վեղ ևս ձիրանք գիշախանձից չե՞ն աղդել ցաւ անփարատ.
 Եհն ճանչցիր՝ սա է քո Մայր, սուրբ Հարսն Ենմահ Փետայի,
 Եւ դու ծընունդ մի ի բիւրուց սորա մաքուր արգանդի:
 Կեանքդ արգասիք են կայլակաց Սորա անբիծ Սուրբ Ստեանց,
 Երախտապարտ մաքուր դայից գորովալիւր դիեցմանց.
 Ինքն է Ղրախտն Եստուածատունկ, և քառառջ իւր աղբիւրք,
 Յորոց որպէս ի շթից կաթին յագեալ սնանին բիւրուց բիւրք:
 Կա ի նանիր աչք և զլուխն չէ դէպ յերկինս բարձրացրել,
 Վաջայոյս է որ իւր Փետայն կուգայ խոստմունքն լրացնել.
 Ը՛ռ ըջ զՄասեօքս քառապատիկ կրկնել անզրաւ ոսկեգար,
 Յարուցանել Մեղքիսեդէկ խաղաղարար և արդար:
 Ե՛խ՝ ծերունի, առատ իմ ջուրք՝ որովք Վասաղ կը սնանէր,
 Կուտղել են յականս իւրեանց, վասն այն չէ ծառս պողաբեր.
 Եյս ջուր որ արդ կը տեսանես՝ չէ ինքնաբուղիս ջուր նախկին,
 Եյլ դառնահամ արեօսը յորդեալ յաչաց որբուկ Հայ աղգին:
 Բարձրագլուխ Լ՛ջմիածին՝ զիմրդ կարծես, զե՞նչ խնդրէ,
 Որ քեզ թուեց թէ դէպ յերկինս իւր աչք սըրտիւ կը յառէ.
 Խեղամուտ լեր՝ որ այս Ղշխոյ որդեկորոյս թագուհի,
 Երտասուալից աչք իւր կուզդէ յամեն կողմունս աշխարհի:
 Սերթ ի Ղուին կ'արկանէ ակն ողբալ նորին զաւերակ,
 Ղառնակսկիծ յուշ բերելով վաղանցելոց յիշատակ.
 Մինչ Մեծ Վահան Մամիկոնեան իւր անկուպար արուծիւն
 Ի դործ եղեալ հանդիսանայր յԱզգին իւրոյ փրկութիւն:
 Ենդ էր Վարդան իւր Հօրեղբայր քանի ամօք նախ քան զայն,
 Բացել զըրօշ ազատութեան դէմ Յազկիրաթ բռնութեան.
 Ենդ և Վասակ ազգամատնիչ դարանակալ Հայրենեաց,
 Չար օրինակ եղև յետնոց և համակ իւր նմանեաց:

Բայց նա գահ էր արքունական, Վճռամշապուհ անդ էր նստել,
 Սուրբ Խսահակ ընդ Սեւրուպայ՝ ի սէր Ազգին անդ մաշուել
 Ենդ զառաջինն բացան դպրոցք Հայոց ազգի դպրութեան,
 Ենտի չուեցին մեր թարգմանիչք ի կրթարանս յունական:
 Եպա դառնայ դէպ յԱխուրեան սրգալ զԱնուոյն փրլատակ,
 Ուր գեղապանծ Բազրատունեաց գրուէս պճնէր ի պրսակ:
 Շուրջ զնովաւ բոլորէին հանգոյն վարդից քաջազունք,
 Եւ յասպարէս արեգեւաց հռչակէին դիւցազունք:
 Եկեղեցին և Հայրենիք պատսպարեալ ի նըմին,
 Ի դարս կրկին մխիթարէր յորդիս նորին սիրածին:
 Մինչ յաշաղկոտ Բիւզանդիոն և Հագարուն արշաւան,
 Օրկինադիտակ բրգունս նորա տապաստ արկին ի կործան:
 Եպա ի Սիս հայի ցաւովք, և ի նորին գահ խարխուլ,
 Եղբերաբար հիզու զարտօսր բղխեալ անդուլ, այլ զանխուլ,
 Թէ ո՛ւր է գահ Արիկեցւոց՝ վիրացս վերջին պալատան,
 Օր ազգասէր իմաստութեամբ աջ քաջ կազմեաց Ռուբէնեան:
 Ուր են նորա ահիզ թորոսք ջոկաց Յունաց արհաւիր,
 Յորոց փախէր ահասարսուռ Հելլենեան ազգ և երկիր:
 Եւ Մեծ Լէոն զարդ խաչակրաց՝ որ Տրդատայն թագ փառաց,
 Ի զլուխ Ազգին և Հայրենեաց անդ զայս երկցս նորոգեաց:
 Հուսկ ամբառնայ զարտասուլթոր աչս իւր ի վեր դէպ յերկին,
 Մշտամուռնչ հեկեկանօք առ իւր Փեսայն Միածին,
 Թէ ո՞վ ծընող որբ զաւակացս, երբ հասցէ վերջ իմ ցաւոց,
 Երբ բուժեսցին քո զթութեամբ ոգեպահանջ վէրք և խոց:
 Յիշեան զբան ծառայի քո՝ յուսացուցեր յոր և զիս,
 Ի ծոց Հարսինս քո ժողովել զմեր ծնունդս և զորդիս,
 Գալ և բնակիլ յառազաստիս, նորոգել զիմ Հարսնարան,
 Ենմահ Գրիգոր ընդ սիրելւոյդ ազգէ յազգ տալ ինձ պաշտպան:
 Յոտս աստ Մասեաց՝ ուր զառաջինն զՏապան քո հանգուցեր,
 Յեղեմատունկ բուրաստանէն փոխել զճառն կենսաբեր,
 Ի Սինայէ փոխադրել աստ զաննիւթ տախտակս քարեղէն,
 Մատամբ շնորհաց դրոշմեալ անջինջ զօրէնս սիրոյ ազգաշէն:
 Ընդ Սիոնի՝ ուր հաստեցեր՝ զընթրեաց խորհուրդ փրկարար,
 Նորակերտել աստ ի ծոց իմ՝ նոր վերնատուն հրաշափառ:
 Օհ յիս մարմին և արիւն քո երկնատեղաց մանանայ,
 Եւ մշտաբուղիս աղբիւր կենաց յաւէժ որդւոց մեր մնայ:
 Գողգոթայի շնորհ Խաչիդ՝ ուր տեւեցեր իննեակ ժամ,

Տաղաւարեալ անկէտ աւուրբք յիս հանգիցէ յարաժամ.
 Եւ Ձիթենեաց լերին՝ ուր հեռք դարշապարացդ նշմարին,
 Փռոք և պարծանք աստ տարրացին յանսուտ նշան քո դարձին:
 Քանզի որ օր հինն այն Սիոն զքեզ ի խաչ բեւեռեաց,
 Գարձար առ Հայր Քո առաքելչ անցեալ ընդ սար ձիթենեաց.
 Եւ փոյթ իջեր Հօրդ ի ծոցոյ ոսկի ուռամբ հաստատել,
 Ի հիմունս իմ խարիսխ սակի քեզ բնակարան նոր հաստել:
 Գուռ ասացեր՝ այս է հանգիստ իմոյ Անձին յաւիտեան.
 Եստ բնակեցայց, զի սա գրաւէ զշնորհ իմոյ հաճութեան.
 Եւ իմ դստերք երեսնեւթն աստ ի լապտեր Սանդխտոյ,
 Օջարիւն իւրեանց կայլակեցին իբր հանգանակ սուրբ ձիթոյ:
 Մին է զլուխ իմ՝ որ եմ Գշխոյ, Հարսն երկնաւոր Փեսայի,
 Երեք զլուսք օրիորդաց զենեաց ի սէր Միաճնի.
 Յորժամ բերցէ իմ տարփալին անմահ փեսայն ոսկիդար,
 Յորդեցի ջուր իմ ի Քասաղ, և պտուղ քաղցր բերցէ ծառ,,:

ԵԵԲՈՒՆԻ ԳԱՐԻԻԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ.

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ի ՆՊԵՍՏ ՍՈՎԵԼՈՅ.

Համայն աշխարհ լսեց Եսիոյ մի քանի կողմանց մէջ՝ ի Գաղատիա, յԵօզղատ, Եւն. և լն. տիրած սաստիկ սովը, որով բազում մարդիկ չարաչար կտագնապին, մանաւանդ խիստ ձմեռ ևս վերաժամանելով և ծանապարհաց հաղորդակցութիւնք դժուարանալով՝ զրիթէ իսպառ յուսահատութեան մէջ կտառապին տեղական թշուառ բնակիչքն: Ա՛յն աստիճանի հասած են՝ որ գոհ պիտի լինին եթէ ուտելոյ խոտ անգամ գտնեն:

Թշուառ ծնողք, ինքեանք սովալլուկ տագնապիլէ զաս՝ իւրեանց զաւակաց ազդողորմ հեկեկանքը լսելով և չկարողանալով հանգուրժել՝ ունակք ի յուսահա-

տութենէ ստիպեալ՝ դաղթականութեան կեննն և ի ծանապարհին կամ անօթութենէն կմեռնին և կամ ջրոէն կսառնն. ոմանք ընդ զաւակացն ի միասին արտասուաց հեղեղներ հոսելով և աշխարհով ժամէ ի ժամ կսպասեն մահուան ծիրանաց զոհ երթալոյ. մինչև անգամ մի քանի ծնողք իւրեանց զաւակունքը մորթած են ի սնունդ անձանցն մի պաշար հայթայթելոյ կատաղի և դադանական մոլութեամբ՝ և խեղաբարութեամբ և լն:

Ահա այս հակիրճ կտորէն կիմացուի Եսիոյ բնակչաց սովալլուկ վիճակը, զոր հառաւոր երկիրներ և օտար ազգեր անգամ լսելով՝ մարդասիրաբար ի գութ կշարժին և կարենոր օգնութիւններ կնուիրեն:

Տեղական Առաւմարութիւն ամեն ջանք և խնամք ի գործ կդնէ սովելոց դառն վիճակը թեթեւցնելոյ համար: